

Transfeminizm(y) – o możliwościach i (granicach) koalicji transfeministycznych

Artykuł recenzowany / Peer-reviewed article

1. Wstęp

O transowych¹ sojuszach myśli się przeważnie w kontekście koalicji zawiązanej między osobami trans a osobami nieheteronormatywnymi w ramach ruchu LGBT. Bieżące wydarzenia, a zwłaszcza akcje, takie jak LGB Alliance czy LGB without T, przypominają jednak, że wciąż, mimo instytucjonalnego zasklepienia, nie jest to sojusz trwały i stabilny. Ta niestabilność zmusza do zastanowienia się nad możliwościami podejmowania nowych, być może bardziej produktywnych sojuszy. Zdaniem autorki jednym z nich może być koalicja zawarta między ruchem transowym a feministycznym – i to właśnie jej poświęcony jest niniejszy tekst. Poniżej opisuję różnorodne teorie transfeministyczne, które – przyjmując inne strategie i cele – konceptualizują i problematyzują owe koalicje. Poszukiwanie adekwatnej teorii dla transowo-feministycznych praktyk jest dzisiaj szczególnie istotne, ponieważ, jak pokazują aktualne wydarzenia, bynajmniej nie są to koalicje proste i bezkonfliktowe. Przeciwnie – zwykle są to sojusze pełne nie tylko eufemistycznie brzmiących „napięć”, ale również jawnej przemocy i ekskluzji. Próby wykluczenia osób trans ze społeczności LGBT i wzrost widoczności feministek TERF są tym bardziej niepokojące, że grupy te często zawierają sojusze ze skrajną prawicą. Transowe koalicje w ostatnich kilku latach zawiązywane są więc nie tyle ze społecznością transową, ile przeważnie przeciwko niej.

Również w Polsce w ostatnich kilku latach mogliśmy obserwować wzrost widoczności feministek, które nie tylko wykluczają osoby transowe z feministycznej społeczności, ale również aktywnie działają przeciwko ich interesom. Dość wspomnieć tutaj o protestach przeciwko zaostreniu przepisów aborcyjnych w latach 2020–2021, kiedy

1 W tekście posługuję się słowem „transowe” w odniesieniu do tego, co zwykle określa się mianem „transpłciowości” czy dawniej „transseksualności”. Decyduję się na tę formę ze względu na jej pojemny charakter, potoczność i brak historii związanej z medykacją i patologizacją osób trans.

to wykrystalizował się i ujawnił polski ruch feministek TERF² (*trans-exclusionary radical feminism*), czyli feministek transekskluzywnych. Choć deklaratywnie początkowo był to spór o konkretne sformułowania używane w trakcie protestów (takie jak np. „osoby z macicami”), szybko się okazało, że stawką konfliktu jest ustalenie granic polskiego ruchu feministycznego. Transekskluzywne feministki próbowały wówczas legitymizować wykluczenie osób transowych z feministycznej wspólnoty za pomocą retoryki „zdrowego rozsądku”³, która miałaby wskazywać na niezgodność interesów osób trans z feministycznymi. Omawiane poniżej teorie transfeministyczne pozwalają wyjść poza tę retorykę. Pokazują one, jak mogą wyglądać koalicje transowo-feministyczne oraz jak teoria transfeministyczna wchodzi w dialog z praktyką i teorią ruchu feministycznego, stanowiąc rodzaj pomostu pomiędzy polityką transową a feministyczną [Szpilka].

Jako że termin „transfeminizm” nie ma jeszcze w Polsce szerokiego zastosowania⁴ (przykładowo podczas pisania tego artykułu internetowa wyszukiwarka uparczywie sugerowała zmianę hasła „transfeminizm” na „transhumanizm”), jednym z celów artykułu jest przybliżenie go polskim czytelniczkom i czytelnikom dzięki pokazaniu możliwych, ułożonych w czasie i przestrzeni, sposobów użycia tego pojęcia. Sięgam więc do ważnych dla teorii transfeministycznej tekstów – zarówno historycznych, jak i tych bardziej współczesnych – które pokazują punkty wspólne dla myśli transfeministycznej, ale również sygnalizują jej wewnętrzne zróżnicowanie. Mając w pamięci, że historia transfeminizmu nieodłącznie związana jest z epistemiczną przemocą, której teoria feministyczna dokonywała na osobach trans, odwołuję się głównie do tekstów pisanych przez transowe teoretyczki i teoretyków, czasem uzupełnionych rozpoznaniem transinkluzywnych⁵ feministek. Jak zauważa Viviane Namaste, feminizm przez długi czas przyglądał się ciałom, praktykom i społecznemu odbiorowi osób trans tylko po to, aby wyprodukować wiedzę na własny temat i własny użytek. Szczególnie trans kobiety miały służyć innym dyscyplinom za „uderzające przykłady procesów, które rzutowały na życie *wszystkich kobiet*” [Connell 861, wyr. własne]. Aby uniknąć tego nadużycia, poniżej oddaję głos trans teoretyczkom, akademikom i aktywistom, którzy pokazują, jak teoria transfeministyczna może stanowić grunt pod koalicje transowo-feministyczne.

2. Transfeminizmy ułożone, czyli różne sposoby pisania o transfeminizmie

Na potrzeby tego artykułu transfeminizm definiuję za Julią Serano, która pisze, że jest to „transowe spojrzenie na feminizm lub feministyczne spojrzenie na kwestie transowe”

2 Termin TERF może dawać mylne wrażenie, jakoby nurt feminizmu radykalnego był immanentnie transekskluzywny. Wiele osób badawczych wskazuje jednak, że nie jest to stwierdzenie uprawnione, ponieważ – przy całym zróżnicowaniu tego nurtu – odnajdziemy w nim zarówno przykłady sojuszy transowo-feministycznych, jak i momenty naznaczone przemocą i wykluczeniem osób trans z feministycznej wspólnoty [zob. Mackay; Williams].

3 Doskonałym przykładem tej strategii jest hasło: „Myślisz logicznie? Jesteś transfobem”, którym posłużyła się Katarzyna Szumlewicz w tekście dla „Wysokich Obcasów” [Szumlewicz].

4 W dyskursie akademickim wyjątkiem jest tekst *Transfeminizm(y) i kapitalizm gore* [Valencia].

5 Należy jednak zauważyć, że samo określenie pewnych feministek mianem „transinkluzywnych” zaświadcza o dotychczasowym charakterze relacji między osobami trans a feminizmem. Dopiero na mocy gestu feministek osoby trans zostają włączone w poczet feministycznej wspólnoty.

[*Excluded* 44]. Wybieram tę definicję, koncentrując się szczególnie na jej pierwszym członie, ze świadomością, że jest to wybór nieco arbitralny, kierowany głównie rozpoznawalnością autorki i pojemnością jej propozycji. Należy bowiem zaznaczyć, że o ile można wyróżnić wspólne cechy łączące różne teorie transfeministyczne, o tyle trudno jest pisać o nich jak o monolitycznej koncepcji teoretycznej. Przyjmuję wobec tego, że transfeminizm jest raczej polem dla różnorodnych praktyk, koncepcji i teoretycznych zmagani, które oparte są na założeniu, że polityki transowe i feministyczne mogą być realizowane w formie koalicji. Forma i strategię tej koalicji różnią się jednak w zależności nie tylko od konkretnego teoretyka, ale również od miejsca jej powstawania, co pokazuje chociażby podział na anglojęzyczny transfeminizm i pochodzący z kultur hiszpańskojęzycznych *transfeminismo*.

Konsekwencjom tego rozróżnienia został poświęcony numer „Transgender Studies Quarterly” (TSQ) z 2016 roku, który przypomina, że myślenie o możliwościach transfeministycznych koalicji jest zawsze ulokowane, a podział na feminizmy transekskluzywne i transinkluzywne, znany na przykładzie tak zwanych zachodnich feminizmów, nie może być uważany za uniwersalny. Jak pokazują praktyki *transfeminismo*, w wielu częściach świata (m.in. w Brazylii, Ekwadorze, Hiszpanii, Francji czy we Włoszech) działają silne sojusze pomiędzy społecznościami feministycznymi a transowymi, które nie ograniczają się jednak do koalicji zawiązywanych na osi płciowej opresji, tylko są częścią szerszej konstelacji ruchów społecznych. *Transfeminismo* sygnalizować może bowiem działanie w imię polityk antykapitalistycznych, antyinstytucjonalnych, antyrasistowskich, postkolonialnych i proimigranckich [Garriga-Lopez; Trevino-Tarago], co nie zawsze jest tak silnie widoczne w transfeminizmach zachodnich. Nie znaczy to jednak, że projekty transfeministyczne bliższe kręgom anglojęzycznym nie biorą pod uwagę kwestii rasy, klasy, sprawności czy wyglądu ciała. Ogólnie rzecz biorąc, oba nurty osadzone są w intersekcyjnej analizie opresji i ucisku [Stryker and Bettcher]. Jednak transfeminizmy zachodnie, w porównaniu do tych latynoamerykańskich, wydają się w większym stopniu oparte na dyskursie prawnym, indywidualizmie i postulatcie „inkluzji” osób trans do ruchu feministycznego. Decyduję się jednak opisywać właśnie je, ponieważ wychodzę z założenia, że w większym stopniu można je odnieść do sytuacji polskiej, nadto opierają się na podobnych strategiach oporu. Muszą reagować na dominację nie-transowego, białego, neoliberalnego feminizmu kobiet z klasy średniej i dominującej, którego hegemonię obserwujemy również w Polsce. Poniższe zachodnie teorie feministyczne (w różnym stopniu i z różną skutecznością) stawiają opór takiemu feminizmowi, choć wciąż pozostają nakierowane na potrzeby osób na różnych płaszczyznach wykluczonych.

Tak zorientowane teorie i praktyki opisuję słowem „transfeminizm”, czyli pisany łącznie. Należy jednak zaznaczyć, że nie jest to jedyna możliwość zapisu – można się spotkać z formami takimi jak „trans feminizm” czy „trans*feminizm”, z których każda niesie za sobą nieco inne rozłożenie akcentów. Forma pisana rozłącznie, preferowana chociażby przez Serano, podkreśla, że „trans feminizm” nie jest konceptem zasadniczo odmiennym od feminizmu – dodanie przedrostka „trans” ma być modyfikacją i uzupełnieniem feminizmu (analogicznie w przypadku pisania „trans kobieta” zamiast „transkobieta”). Z kolei posługiwanie się terminem „trans*feminizm” ukierunkowane jest

na ucieczkę od tożsamościowych etykiet. Choć każdą z argumentacji na rzecz użycia danego terminu uważam za przekonującą, w tekście operuję głównie formą „transfeminizm”, czyniąc wyjątki wtedy, gdy opisuję konkretną koncepcję – wówczas stosuję zapis używany przez osobę autorską. Mój wybór motywowany jest przede wszystkim największym rozpowszechnieniem tej formy zapisu w studiach transowych.

3. Transfeminizm jako pomost pomiędzy teorią i polityką feministyczną a transową

Relacja między transfeminizmem a feminizmem, tak samo zresztą jak relacja między studiami transowymi a teoriami feministycznymi, jest niezwykle złożona i nie poddaje się łatwym podsumowaniom. Powszechnie wiadomo, że historia tych relacji pełna jest wykluczenia, transfobii czy transmizoginii, które to motywowały powstanie wielu transfeministycznych tekstów. Tak było w przypadku – założycielskiego dla *trans studies* – *The „Empire” Strikes Back: A Posttranssexual Manifesto* Sandy Stone, które powstało jako odpowiedź na wpływowe *The Transsexual Empire* Janice Raymond. Tekst Stone, mimo że nie jest poświęcony stricte transfeminizmowi, pokazuje nieustannie zmieniającą się relację między teoriami trans a feminizmem, łącząc przy tym wiele wątków analizy feministycznej, queerowej i transowej. Manifest Stone, tak ważny dla studiów transowych, jest również ważny dla historii transfeminizmu. Autorka, pomimo wykluczenia, którego doznała ze strony społeczności feministycznej, wyraża w nim nadzieję, że feminizm może być kluczowym sojusznikiem ruchu transowego ze względu na wspólne obu ruchom cele [Stone].

Sam termin kojarzony jest jednak z działalnością innej amerykańskiej aktywistki – Emi Koyamy, która osadziła go w dyskursie feministycznym *The Transfeminist Manifesto* – tekście pod wieloma względami paradygmatycznym dla pisania o transfeminizmie w ogóle. Autorka definiuje w nim transfeminizm poprzez odwołanie do jego podmiotów, pisząc, że jest to ruch „tworzony przez trans kobiety i dla nich, które swoją emancypację widzą jako nierozzerwalnie związaną z wyzwoleniem wszystkich kobiet i nie tylko” [Koyama 1]. Nieprzypadkowo teksty Koyamy i Stone przybierają formę manifestu – oba powstały w reakcji na doświadczenie wykluczenia z ruchu feministycznego, które autorki starają się teoretycznie opracować. W *The Transfeminist Manifesto* Koyama mierzy się z „zarzutami” formułowanymi przez transekskluzywne i transfobiczne feministki i w sposób systematyczny argumentuje na rzecz słuszności włączania osób trans w ruch feministyczny. To ważny motyw, bowiem konieczność bowiem uzasadnienia sojuszu transfeministycznego obecna jest w wielu – również bardziej współczesnych [Enke; Davies; “The feminist frontier”; Scott-Dixon] – tekstach traktujących o transfeminizmie, co najlepiej pokazuje, jak głęboko zakorzenione jest poczucie niestałości tej koalicji. Koyama, jako jedna z pierwszych teoretyczek, punktuje również obszary działania łączące polityki transowe i feministyczne i lokuje je między innymi w walce o cieleśną autonomię oraz prawa reprodukcyjne. Również wiele późniejszych autorek i aktywistów pokazuje, jak nadzór nad ciałem – przejawiający się czy to w polityce antyaborcyjnej, czy w utrudnianiu dostępu do tranzycji – jest kluczowy dla myślenia o wspólnych celach polityk transowych i feministycznych [zob. Davies; Arifini; Scott-Dixon, “Sex wars”].

Manifest Koyamy pokazuje również jedną z możliwych w transfeministycznej optyce wizji koalicji między społecznością transową a feministyczną. Koyama pozostaje bowiem sceptyczna wobec budowanych na podstawie tożsamości taktyk

separatystycznych, a skłania się ku budowaniu wspólnot organizujących się wokół wspólnego doświadczenia wykluczenia. W niechęci do prowadzenia polityki separatyistycznej i wezwaniu do solidarności opartej na doświadczeniu opresji wiele autorek upatruje podstawy do myślenia o transfeminizmie w związku z intelektualną i polityczną tradycją czarnego feminizmu [zob. Green and Bey; Chaudhry; Malatino]. Kai M. Green i Marquis Bey podążają w tym kierunku i w tekście *Where Black Feminist Thought and Trans* Feminism Meet: A Conversation* eksplorują punkty wspólne pomiędzy studiami trans a czarnym feminizmem [Green and Bey]. Przyjmują, że wspólną podstawą obu ruchów jest podważenie założenia o uniwersalności opresji doświadczanej ze względu na płeć. W tym ujęciu zarówno transfeminizm, jak i czarny feminizm po raz kolejny przypominają, że nie istnieją „naturalne”, przedpolityczne cechy, które decydowałyby o włączeniu bądź wykluczeniu danej osoby z feministycznej wspólnoty. Jednak czarny feminizm nie dążył wyłącznie do poszerzenia słowa „kobieta”, ale żądał rekonstrukcji procesu wytwarzania tej kategorii, tak samo jak transfeminizm, który szczególnie mocno domaga się przemyślenia i przewartościowania sposobu rozumienia i praktykowania kobiecości.

Spór o ocenę kobiecości był i w gruncie rzeczy do dzisiaj pozostaje kwestią trudną do pogodzenia w ramach transowo-feministycznego sojuszu. Jak zwraca uwagę J. Szpilka – krytyka kobiecości „jako patriarchalnej pułapki” na kobiety jest w końcu istotną częścią feministycznej tradycji, którą trudno jest pogodzić z pragnieniem wielu trans osób, aby ową kobiecość (nawet w jej bardziej stereotypowych wymiarach) osiągnąć. Jedną z autorek, która podejmuje próbę rozwiązania tego konfliktu, jest wspomniana już Serano, żądająca dowartościowania samej kobiecości, również w jej konwencjonalnym wymiarze. Zdaniem badaczki problemem ruchu feministycznego jest hierarchizowanie i monitorowanie różnych form kobiecości, które to uderzają szczególnie w – pragnące dostosować się do stereotypowego modelu kobiecości – trans kobiety. Uzasadnienia dla prowadzenia polityki transfeministycznej autorka szuka jednak nie w poszerzaniu granic feministycznego podmiotu, lecz we wspólnym celu polityk transowych i feministycznych, jakim jest dla autorki walka z seksistowską opresją. Uznanie, że cele obu ruchów są wspólne, współgra u Serano z przekonaniem, że trans aktywizm jest częścią ruchu feministycznego, a sam transfeminizm przynależy do szerszego grona feminizmów trzeciej fali.

4. Radykalny transfeminizm

Uznanie transfeminizmu za jeden z feminizmów trzeciej fali można odczytywać jako gest legitymizujący obecność transowości w dyskursie feministycznym. Przyjmując to założenie, wiele autorek uznaje, że cele polityk transowych i feministycznych są zbieżne i mogą, a nawet powinny być realizowane wspólnie [*Whipping Girl*; Enke; Davies]. Tęgo rodzaju myślenie wydaje się jednak nie problematyzować napięć i rozbieżności, jakie rozdziły się przy próbach stworzenia transowo-feministycznych koalicji. Wobec tego można spróbować patrzeć na transfeminizm w nieco innej optyce – nie tyle jak na immanentną część feminizmu, ale jak na samodzielną propozycję teoretyczną, która nie zawsze będzie się dała pogodzić z celami feminizmu. Gest włączenia transfeminizmu do szerszego nurtu feminizmów przypomina również o podstawowej trudności przy zawiązywaniu feministycznych sojuszy. Z jednej strony są one bowiem użytecznym narzędziem do

podnoszenia politycznego wpływu feminizmu i jego aktorek, ale z drugiej – zbyt często prowadziły także do marginalizacji i uciszania tych, których głos i tak był słabo słyszalny.

Z tą ambiwalencją mierzy się koncepcja radykalnego transfeminizmu sformułowana i opisywana głównie przez teoretyka i poetę Nat Rahę. Pod tym pojęciem Raha rozumiał upolitycznioną analizę trans życia i doświadczeń oraz rozwój praktyki, która działa na rzecz transformacji społecznej. Centrum tej koncepcji są trans kobiety i osoby kobiece, co oznacza dla autora nie tyle skupienie się na konkretnej tożsamości, ile myślenie o potrzebach i doświadczeniach osób najbardziej narażonych na przemoc, biedę czy izolację. W koncepcji Rahy, tak samo jak w *trans studies* w ogóle, uwidacznia się szczególnie wrażliwość na materialne warunki życia osób trans [Szpilka], które często, aby przetrwać w kapitalistycznych warunkach prekarności i izolacji, muszą stworzyć własne sieci wsparcia i pomocy. Radykalny transfeminizm kładzie wobec tego szczególny nacisk na działania kolektywne i organizowanie polityczne jako narzędzia, które służą do przekształcania struktur opresyjnych. Transfeminizm wymaga nie tyle poszerzania możliwości i widzialności trans podmiotów, ile obliuguje do wzajemnej pomocy, działań bezpośrednio nakierowanych na zmianę materialnych warunków życia i zobowiązanie do budowania społeczności i sieci, które mogą wspierać i umacniać jednostki gdzie indziej wykluczone [van der Drift and Raha]. Jak pisze Paul B. Preciado, podczas gdy feminizm, w różnych jego formach udowadnia, że władza leży w prawach i instytucjach, transfeminizm pokazuje, że władza leży w logistyce, infrastrukturze, sieciach i technologiach kulturowych [Preciado].

5. Zakończenie, czyli transfeministyczny *killjoy*

Przyszłość budowana w ramach transfeminizmu ma pociągać za sobą również nowe formy afektywnej solidarności i zaangażowania. Wiele miejsca poświęca im w swoich pracach Hil Malatino – autor *Trans Care czy Side Affects: On Being Trans and Feeling Bad*. W tekście *The Promise of Repair: Trans Rage and the Limits of Feminist Coalition* Malatino zauważa, że ruchy na rzecz sprawiedliwości społecznej, takie jak właśnie transfeminizm, muszą uznać istnienie negatywnych afektów, które rodzą się w wyniku transowo-feministycznych koalicji, i porzucić projektowaną wizję bezkonfliktowego współistnienia. Malatino myśli tutaj głównie o gniewie odczuwanym przez wiele osób trans, które doświadczają go po zderzeniu z szeregiem wykluczeń, również tych w ramach ruchu feministycznego. Idąc za badaczem, należałoby uznać, że budowanie transfeministycznej koalicji oznacza uznanie, iż doświadczenia i pragnienia osób trans (takie jak np. te dotyczące uzyskania stereotypowo kobiecego wyglądu) mogą stanowić rzeczywiste wyzwanie dla niektórych dominujących teoretycznych i politycznych nurtów myśli feministycznej [841]. Trzeba więc uznać istnienie transfeministycznego *killjoy* [Cowan], który będzie rozbił poczucie spokoju i przyjemności z wzajemnego (i domyślnie niekonfliktowego) współistnienia. Tego rodzaju poczucie, projektowane w wielu tekstach feministek transinkluzywnych, a problematyzowane przez autorki transfeministyczne, będzie możliwe tylko dzięki milczącej nieobecności trans kobiet. Być może więc musimy uznać, że polityki transowe i feministyczne nie muszą być ze sobą tożsame – mogą wchodzić ze sobą w konflikty – ale wciąż mają ze sobą tak dużo wspólnego, aby mogły być wspólnie realizowane.

Lista prac cytowanych

- Arifini, Elia A.G. "Transfeminism". *Lambda Nordica*, vol. 25, no. 1, 2020, pp. 160-165, <http://dx.doi.org/10.34041/ln.v25.631>.
- Chaudhry, V Varun. "Trans/Coalitional Love-Politics: Black Feminisms and the Radical Possibilities of Transgender Studies". *TSQ: Transgender Studies Quarterly*, vol. 6, no. 4, 2019, pp. 521-538, <https://doi.org/10.1215/23289252-7771681>.
- Connell, Raewyn. "Transsexual Women and Feminist Thought: Toward New Understanding and New Politics". *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, vol. 37, no. 4, 2012, pp. 857-881, <https://doi.org/10.1086/664478>.
- Cowan, T.L. "Transfeminist Kill/Joys. Rage, Love, and Reparative Performance". *TSQ: Transgender Studies Quarterly*, vol. 1, no. 4, 2014, pp. 501-516, <https://doi.org/10.1215/23289252-2815201>.
- Davies, Edward. *Third Wave Feminism and Transgender. Strength through Diversity*. Routledge, 2018.
- van der Drift, Mijke, and Nat Raha. "Radical Transfeminism: Trans as Anti-static Ethics Escaping Neoliberal Encapsulation". *The New Feminist Literary Studies*, edited by J. Cooke, Cambridge University Press, 2020, pp. 13-24, <https://doi.org/10.1017/9781108599504.002>.
- Enke, Anne. *Transfeminist Perspectives in and beyond Transgender and Gender Studies*. Temple University Press, 2012.
- Garriga-Lopez, Claudia S. "Transfeminist crossroads: Reimagining the Ecuadorian state". *TSQ: Transgender Studies Quarterly*, vol. 3, no. 1-2, 2016, pp. 104-119, <https://doi.org/10.1215/23289252-3334271>.
- Green, Kai M. "Troubling the Waters: Mobilizing a Trans* Analytic". *No Tea, No Shade: New Writings in Black Queer Studies*, edited by E. Patrick Johnson, Duke Press, 2016, pp. 65-82, <https://doi.org/10.1215/9780822373711-004>.
- Green, Kai M., and Marquis Bey. "Where black feminist thought and trans* feminism meet: A conversation". *Souls*, vol. 19, no. 4, 2017, pp. 438-454, <https://doi.org/10.1080/10999949.2018.1434365>.
- Halberstam, Jack. "Toward a Trans* Feminism". *Boston Review*, 18 Jan. 2018, <http://bostonreview.net/gender-sexuality/jack-halberstam-towards-trans-feminism>.
- Hines, Sally. "Sex wars and (trans) gender panics: Identity and body politics in contemporary UK feminism". *The Sociological Review*, vol. 68, no. 4, 2020, pp. 699-717, <https://doi.org/10.1177/0038026120934684>.
- . "The feminist frontier: on trans and feminism". *Journal of Gender Studies*, vol. 28, no. 2, 2019, pp. 145-157, <http://dx.doi.org/10.1080/09589236.2017.1411791>.
- . "Transgendering care: Practices of care within transgender communities". *Critical Social Policy*, vol. 27, no. 4, pp. 462-486, <https://doi.org/10.1177/0261018307081808>.
- Koyama, Emi. "The Transfeminist Manifesto". *Catching a Wave: Reclaiming Feminism for the 21st Century*, edited by Rory Dicker, and Alison Piepmeier, Northwestern University Press, 2003, pp. 244-262.
- Mackay, Finn. "Feministyczna rewolucja teraz! Czy feminizm radykalny jest transinkluzywny?". Translated by Klara Mendrek, *Machina Myśli*, 2023, <http://machinamyсли.org/feministyczna-rewolucja-teraz-czy-feminizm-radykalny-jest-transinkluzywny/>.
- Malatino, Hil. "The Promise of Repair: Trans Rage and the Limits of Feminist Coalition". *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, vol. 46, no. 4, 2021, pp. 827-850, <https://doi.org/10.1086/713292>.
- Namaste, Viviane. "Undoing Theory: The »Transgender Question« and the Epistemic Violence of Anglo-American Feminist Theory". *Hypatia*, vol. 24, 2009, pp. 11-32, <https://doi.org/10.1111/j.1527-2001.2009.01043.x>.
- Plemons, Eric. *The Look of a Woman: Facial Feminization Surgery and the Aims of Trans-Medicine*. Duke University Press, 2017.
- Preciado, Paul B. "Trans-fem.i.nism". *Purple*, no. 24, 2015, <https://purple.fr/magazine/fw-2015-issue-24/trans-fem-i-nism/>.
- Raha, Nat. The Limits of Trans Liberalism. *Verso books*, 21 Sep. 2015, www.versobooks.com/blogs/2245-the-limits-of-trans-liberalism-by-nat-raha.

- Scott-Dixon, Krista. "Public Health, Private Parts: A Feminist Public-Health Approach to Trans Issues". *Hypatia*, vol. 24, no. 3, 2009, pp. 33-55, <https://doi.org/10.1111/j.1527-2001.2009.01044.x>.
- Serano, Julia. *Excluded. Making Feminist and Queer Movements More Inclusive*. Seal Press, 2013.
- . *Whipping Girl: A Transsexual Woman on Sexism and the Scapegoating of Femininity*. Seal Press, 2007.
- Stone, Sandy. "The Empire Strikes Back: A Post-transsexual Manifesto". *Camera Obscura*, vol. 10, no. 2, 1992, pp. 150-176, https://doi.org/10.1215/02705346-10-2_29-150.
- Stryker, Susan, and Talia M. Bettcher. "Introduction: Trans/Feminisms". *TSQ: Transgender Studies Quarterly*, vol. 3, no. 1-2, 2016, pp. 5-14, <https://doi.org/10.1215/23289252-3334127>.
- Szpilka, J. "Po co są nam trans studies?". *Machina Myśli*, 2022, <http://machinamysli.org/terfizm-albo-po-co-sa-nam-trans-studies/>.
- Szumlewicz, Katarzyna. "A co, jeśli »osoba z macicą« woli być »kobietą«?". *Wyborcza.pl*, 8 stycznia 2021, <https://wyborcza.pl/magazyn/7,124059,26670955,a-co-jesli-osoba-z-macica-nie-chce-byc-tak-nazywana.html>.
- Trevino-Tarago, Martha A. "Transfeminism and Political Forms of Life". *Nordic Wittgenstein Review*, special issue, 2022, <https://doi.org/10.15845/nwr.v11.3626>.
- Valencia, Sayak. "Transfeminizm(y) i kapitalizm gore". Translated by Maria Dębińska, *Praktyka Teoretyczna*, vol. 47, no. 1, pp. 125-132.
- Williams, Rachel Anne. *Transgressive: A Trans Woman on Gender, Feminism, and Politics*. Jessica Kingsley Publ., 2019.

Abstrakt / Abstract

Katarzyna Bielecka

Transfeminizm(y) – o możliwościach i (granicach) koalicji transfeministycznych

Teoria transfeministyczna pozwala myśleć o transowych koalicjach poza sojuszem zawartym w ramach ruchu LGB(T). Jak przekonuje wiele autorek, transfeminizm może stanowić pomost łączący polityki feministyczne i transowe. Wizje tej koalicji różnią się jednak w zależności zarówno od ich ulokowania, jak i konkretnej osoby autorskiej. Ponieważ termin „transfeminizm” nie ma w Polsce szerokiego zastosowania, celem artykułu jest nie tylko przedstawienie kluczowych transfeministycznych tekstów i autorek, ale również ustrukturyzowanie sposobów użycia tego pojęcia oraz zarysowanie jego historii. Kluczowe pytanie organizujące artykuł dotyczy jednak tego, jakie projekty formułowane są w ramach polityki transfeministycznej i jak rysuje się w nich wizja transowo-feministycznej koalicji. Jako że transfeminizm powszechnie uważany jest za jeden z feminizmów trzeciej fali, artykuł ma również na celu wskazanie miejsc, gdzie teoria feministyczna wchodzi w dialog (a niekiedy również w konflikt) z teorią feministyczną.

słowa kluczowe: transfeminizm, trans studies, feminizm, feministyczne koalicje

Transfeminism(s) – about the Possibilities and (Limits of) Transfeminist Coalitions

Transfeminist theory makes it possible to think about trans coalitions beyond the alliance formed within the LGB(T) movement. As many authors argue, transfeminism can provide a bridge between feminist and trans politics. However, visions of this coalition vary depending on both their location and the specific author. Since the term “transfeminism” is not widely used in Poland, the purpose of this article is not only to present major transfeminist texts and authors, but also to structure the application of the term and outline its history. The key organizing question of the article, however, is what projects are being formulated within the framework of transfeminist politics and how do they draw a vision of a transfeminist coalition? Since transfeminism is widely considered to be part of third-wave feminism, the article also aims to identify places where transfeminist theory enters into dialogue (and sometimes conflicts) with feminist theory.

keywords: transfeminism, trans studies, feminism, feminist coalitions